

Što je nama kultura danas?

Riječ „kultura“ dolazi iz latinskoga *colere*, što ponajprije znači „obrađivati“, a u širem smislu „njegovati“, „štititi“, „poštovati“, „oplemeniti“. Hrvatska enciklopedija Leksikografskoga zavoda o natuknici „kultura“ među ostalim navodi: „Pojam koji obično označava složenu cjelinu institucija, vrijednosti, predodžaba i praksi koje čine život određene ljudske skupine, a prenose se i primaju učenjem. Po definiciji E. B. Tylora, koja se smatra prvom znanstvenom i najširoj definicijom, kultura se odnosi na znanje, vjeru, umjetnost, moral, zakone i običaje.“

Što je nama kultura danas? Živimo u vremenu u kojem središnja emisija iz kulture na javnoj televiziji nosi naziv „Kultura s nogu“ pokazujući već u svojem imenu da je riječ o nečem usputnom, rubnom, sporednom i površnom. Ministarstvo kulture (sada Ministarstvo kulture i medija) upušta se u arbitraže među kulturnim ustanovama i skupinama često pokušavajući obraniti neobranjivo. Matoševa rodna kuća prodaje se na javnoj dražbi. Matica srpska istovremeno pokušava Bunjevcima osporiti hrvatski identitet. Matica hrvatska, jedna od najstarijih hrvatskih kulturnih ustanova, posljednjih se godina guši u vlastitim problemima (i ne samo u odnosu na Matoševu kuću). Tri najviše pozicionirane osobe u državi, u jednoj od najvećih kriza koja nas je zatekla, gotovo se svakodnevno međusobno „nadmudruju“ u medijima nerijetko se služeći neprimjerenim rječnikom. Općenito, u govorima i nastupima mnogih uglednika ili makar osoba koje predstavljaju ugledne ustanove, svjedoci smo niskoga stilskoga registra kojim se obraćaju javnosti ili jedni drugima. U novije je vrijeme u svijetu, ali i u nas, na djelu i kultura odstranjivanja, otkazivanja, brisanja (tzv. *cancel culture*; pripisuje se ljevici) s pomoću koje se neistomišljenika, njegovu ideju, njegov društveni ili politički rad ili kakvo umjetničko djelo jednostavno proglasi nepoželjnim (često uz posve nejasne kriterije i apsurdna objašnjenja) i nevrijednim daljnje spomena.

U svjetlu svih tih događaja i pojava, postavljamo pitanje: Što je nama kultura danas? Odgovor na to pitanje, u sklopu naše redovite rubrike „Pitali smo – jedna tema, više sugovornika“, potražili smo među članovima Hrvatskoga kulturnoga vijeća. Na pitanje odgovaraju: predsjednik HKV-a prof. dr. sc. Marijan Šunjić, akademik Kuzma Kovačić, redatelj i književnik dr. sc. Miroslav Međimorec, naši stalni kolumnisti književnici Hrvoje Hitrec i Javor Novak, književnik i povjesničar Đuro Vidmarović, književnica Nevenka Nekić, književnik i novinar Tomislav Šovagović te profesor filozofije i religiologije Marito Mihovil Letica. (hkv)

Marijan Šunjić: Kultura je obrana identiteta neke zajednice

Qui bene distinguit, bene docet. U ovom slučaju to bi značilo da pisanje o kulturi treba započeti definicijom, kako je već najavljeno u uvodnom tekstu. Problem, kao i sa svim složenim ljudskim djelatnostima, jest beskrajna višeznačnost tog pojma. Za neke se kultura u užem smislu svodi na razne forme umjetnosti – likovne, glazbene, filmske itd., i eventualno humanističke znanosti. Za neke je to preuska definicija pa opravdano uključuju sva područja znanosti, što postupno vodi do definicije kulture kao sveukupne duhovne

nadgradnje čovječanstva.

No ni tu nije kraj jer, opet opravdano, kao što je evidentno iz samog naziva, tu je i materijalna kultura koja snažno oblikuje život neke ljudske zajednice. Očito ova slojevitost pojma kulture – ali i njezina važnost – može dovesti ne samo do nesporazuma nego i do zloupotrebe (politizacije i sl.) te aktivnosti u nekoj zajednici.

Možda je korisno zato krenuti drugim putem, tj. pogledati na konkretne realizacije tih pojava u raznim društvenim zajednicama, koje i razlikujemo upravo po njihovim „kulturama“. U tom razlikovanju možemo naslutiti i bit i važnost same kulture u nastanku i opstanku tih zajednica koje, dakle, i definiramo po njihovim (duhovnim i materijalnim) kulturama, bilo da se radi o čitavim civilizacijama ili njihovim segmentima, stvorenim povijesnim razvojem, zemljopisnim uvjetima i slično.

Tu dolazimo do vrlo važnog pojma – identiteta, koji je u mnogim aspektima identičan s pojmom kulture, a ključan je i neophodan, kako je već naglašeno, za nastanak i opstanak svake ljudske zajednice – civilizacijski, regionalni, nacionalni, lokalni itd. identitet.

Sad smo se već približili odgovoru na pitanje iz naslova: Kultura je u svom totalitetu obrana identiteta neke zajednice koja je utemeljena na nekom skupu vrijednosti koji joj osmišljava i omogućuje egzistenciju. I to se zbiva na svim spomenutim razinama, od lokalne do civilizacijske, pa čak i globalne.

Gledajući iz tog aspekta odmah postaje jasno da je istinska kultura (bila i ostala) moćno oružje u obrani identiteta društvenih zajednica, ukoliko je utemeljena na stvarnim vrijednostima te zajednice, a napad i destabilizacija takve kulture, u prvom redu duhovne nadgradnje – u ime svih javnih ili prikrivenih partikularnih interesa – prijeti uništenjem te zajednice.

I sada to možemo vrlo lako primijeniti na sadašnju situaciju, odnosno na položaj hrvatskog naroda u suvremenoj Europi i svijetu, i shvatiti koliko su važne i opasne igre koje se vode oko pokušaja zatiranja istinske kulture, u širem smislu, koja bi trebala odražavati i afirmirati stvarni identitet hrvatskog naroda, utemeljen na višestoljetnoj povijesti i tradiciji. To je dakle nama kultura danas, i uvijek će biti!

Kuzma Kovačić: Kultura je put k punini života

Kultura je srce naroda, svakog naroda posebno. Čovjek živi i oblikuje svoj život u odnosu prema zajednici kojoj pripada, prema obitelji i narodu, prema Drugome, što znači najprije prema Bogu, svome Stvoritelju. U temelju je kulture, naime, ljubav, i to božanska Ljubav po kojoj je Čovjek stvoren, da bi po njoj živio. Zato je kultura prava i stalna obrana doma i domovine.

Takvo shvaćanje i življenje kulture obilježilo je hrvatsku povijest. Bez kršćanske vjere hrvatska se kultura ne može razumjeti, ni u prošlosti ni danas. Od vremena kad je Križ doplovio do hrvatskih jadranskih žala i s njim Radosna vijest o Uskrsnuću Gospodinovu, od doba gradnje starohrvatskih crkvice, od začinjavaca i oca hrvatske književnosti Marka Marulića, neizbrojivih mučenika za vjeru i dom do blaženog Alojzija Stepinca, Antuna Gustava Matoša i suvremenih slavitelja hrvatske riječi i jezika – stupa našega života.

Kultura je, skupa s vjerom, put k punini života, ne tek „dobroga života“ ispunjena samo željom za vlastitom srećom u svijetu. Ona bi trebala biti zahvalnost i darivanje, suprotnost „požudi očiju i oholosti duha“ – zahvalnost onima koji su živjeli i stvarali prije nas, oblikovali naš ljudski i nacionalni identitet, naše obitelji, zavičajnu i nacionalnu zajednicu, naš jezik, naša pamćenja i sjećanja, a darivanje našim suvremenicima i onima koji će doći poslije nas.

Na žalost, kultura kao opredjeljenje za život i kao slavlje ljepote života u današnjem je svijetu preoblikovana u njenu suprotnost, u kulturu zaborava, odbacivanja i smrti, u predanost svijetu te uzurpirala prijestolje naših ideala.

U Hrvatskoj kao da je komunizam sa svojim izvrnutim vrijednostima zauzeo to prijestolje. Hrvatski jezik neprestano se dovodi u pitanje, namjerno zanemaruje i kviri, tretira kao neki mehaničarski alat kojemu možemo naći i bolju, „napredniju“ zamjenu. Kao da je to neko činovničko pitanje, a ne pitanje o stupu nacionalne kulture i života našega naroda. Književnost i likovne umjetnosti, osobito kiparstvo, uz njih film i kazalište, najizloženije su nastojanjima onih preoblikovatelja iz tame, a najgore je od svega da takvim nastojanjima ne pružaju nikakav otpor hrvatska državna tijela ni institucije, nego čak prikriveno, a često i otvoreno – potporu.

U toj pobuni protiv hrvatske kulture i kulture uopće nitko ne bi smio sudjelovati. Zato onima koji vide taj ponor, i nama s njima, neka bude kultura danas isto što je nekoć bila Maruliću, Hektoroviću, Gunduliću i drugim našim vitezovima duha, našim pravim suvremenicima, svijetloj vojsci mučenika i junaka, koji po Onome koji je svladao oštrinu smrti sve čine novo.

Miroslav Međimorec: Današnja je „kultura“ nasilje nad zdravim razumom

U mojoj mladosti, u kolokvijalnom govoru, kulturni čovjek je značio građanin – obrazovanu, darovitu i tolerantnu osobu, spremnu pomoći, svjesnu svog podrijetla, ishodišta, svoje povijesti i nasljeđa, koji je dijelio iste ciljeve sa svojom zajednicom, bio sposoban sporove rješavati razgovorom, ne silom, podrediti svoj osobni interes probitku zajednice, razlikovati dobro od zla, prepoznavati lijepo i skladno, baviti se nekom od umjetnosti. Od najranije dobi učili su me roditelji pa onda učitelji, nastavnici i sveučilišni profesori, prijatelji i suradnici onome što se imenovalo pojmom kulture. Od njih sam se naučio razlikovati dobro od zla, vrijednosti duha nad materijalnim, skromnosti i dijeljenju (rodio sam se u vrijeme rata), ponašanju (za stolom, u školi, u društvu), razgovoru, uvažavanju starijih, slušanju, razmišljanju, rješavanju jednostavnih životnih situacija (donosio sam drva iz podruma, umjesto mame satima čekao

u redu pred dućanom s robom na točkice). Naučili su me pokazati empatiju prema slabijima, poraženima, potlačenima (djeci bez očeva, koje je nakon rata bilo bar trećina u mom razredu, dijelio sam skroman obrok s njima, branio ih od djece roditelja koji su u školu dolazili u partizanskoj odori s pištoljem o pojasu). U obližnjoj crkvi sv. Josipa naučio sam što je Gospod Bog i katolička vjera, pokojna tetka me uvela u svijet umjetnosti, njen ormar pun knjiga bio je rudnik znanja iz kojeg sam i prije no što sam naučio čitati počeo otkrivati čaroliju i ljepotu pisane riječi. Bio je to uvod u poznavanje umjetnosti. Gimnazijski prijatelji su mi otkrili prijateljstvo, druženje, odlaske u prirodu, na planinarenje, profesor hrvatskog jezika i književnosti pokazao mi je put prema humanističkom studiju, glas o velikom hrvatskom kazališnom redatelju Branku Gavelli i očaranost prvim „Hamletom“ privukli su me kazalištu (otkrivanju ljudskih karaktera, tragičnih junaka i čarolije dramske radnje sve do tragičnog kraja i pročišćenja). Stasanjem

sam upijao i prihvaćao hrvatsku građansku kulturu – kulturu urbanog života, ali i seoskih običaja, kulturu ophođenja, sjećanja i kontinuiteta, konverzacije, uvažavanja i tolerancije, bezkonfliktnosti, mirnog rješavanja sporova. Prirodno sam usvojio kulturu naroda kojem pripadam – hrvatsku, europsku, građansku, judeokršćansku kulturu, njene norme, zakone, vjeru, običaje, umjetnost i moral. Usprkos komunističkoj ideologiji koja je prevladavala u mom djetinjstvu i u vrijeme potpunog dozrijevanja i pune svijesti o sebi i svijetu oko sebe zadržao sam kulturu građanskog društva. S tako formiranim karakterom i kulturom često sam dolazio u sukob s onim što se nazivalo socijalističkom/komunističkom kulturom-ideologijom, no uz padove i uporna podizanja uspio sam, prema u kući i školi naučenim normama i vrijednostima, živjeti i stvarati, odgovarati na povijesna gibanja, sudjelovati u političkim, povijesnim, društvenim promjenama i u umjetnosti.

Devedesetih godina prošlog stoljeća stara se društvena i kulturna ljuštura bivše države raspala i ušli smo u novo stoljeće i u staru europsku kuću kojoj smo oduvijek pripadali. Hrvatska je postala slobodna i demokratska, otvorena svijetu i počela se mijenjati. No zapadni svijet u koji smo se vratili više nije bio isti, i on se nakon pada komunizma počeo iz temelja mijenjati – geostrateški, politički ideološki, filozofski i kulturno. Kad smo očekivalo da će se kultura demokratskog i slobodnog Zapada vratiti i pomoći izliječiti našu „ranjenu kulturu“ mi smo ušli u golemu promjenu europske kulturne paradigme i počeli nekritički prihvaćati njihove nakaradnosti i zastranjenja. Zapad se u godinama dok smo mi živjeli iza „željezne zavjese“ mijenjao i doživio snažan preobražaj – sjeme neomarksizma, Gramscija, Frankfurtske škole, šezdesetosmaša, anarhista, anarholiberala počelo je davati plodove. Zavladao su globalizam, agnosticizam, odbacivanje kršćanstva, relativizacija svega klasičnog. Zapad je sve više nijekao temelje svoje judeokršćanske kulture. Sa Zapada su u nas došli hapeninzi, performans, postmodernizam, „krv i sperma“ pa izvedbene umjetnosti, nestala je granica između profesionalizma i amaterizma, umjetnost se demokratizirala. Istovremeno se dogodio snažan migracijski pokret, dolazak milijuna emigranata drukčijih kultura u europski kulturni prostor koji je doveo do „sukoba kultura“, teškoća inkulturacije („sukoba civilizacija“ – S. Huntington). Ojačala je „politička korektnost“, stvorena je „kultura otkazivanja, odbacivanja, šutnje“ (cancel culture). Kulture su se stale miješati, počele su se propitivati sve osnovne europske, zapadnjačke vrijednosti – povijest, tradicija, vjera, kultura. Hrvatska nije mogla ostati izvan tog procesa.

Kakva je hrvatska kultura danas?

U Hrvatskoj danas živimo u vremenu u kojem su dovedeni u pitanje povijest, tradicija, vjera, izvorni oblici narodne umjetnosti, jezik Sve je podvrgnuto relativizaciji, opada opća kultura – opće znanje – znanja o svojoj prošlosti, ciljevima i vrijednosti kojima se nadahnjivao hrvatski narod. HDZ nikada nije imao svijest o važnosti kulture, lijeve stranke, od SDP do Možemo uspješno su ovladale uporabom kulture u politici i danas je hrvatska kultura pretežito lijeva, anacionalna i nehrvatska. Ne dopušta se propitivanje

povijesnih dogmi, revizionizam je optužba, ne smije se propitivati komunistička ocjena Drugog svjetskog rata, NDH, Jasenovca, Bleiburga, niječe se i mijenja karakter Domovinskog rata. Ne poštuju se hrvatski značajevi i simboli (A. G. Matoš, slučaj njegove rodne kuće, spomenik na Medvedgradu), prevrednuju se književnosti – niječu su kanonski pisci poput Slobodana Novaka, Ivana Arallice ili sjajan kipar Kuzma Kovačić). Vulgarizira se i niječe postojanje zasebnog hrvatskog jezika i njegovih narječja ili govora (nijećanje ikavice bunjevačkih Hrvata i pretvaranje u zaseban jezik), vlast se odlučno ne odupire srpskim prisvajanjima dijelova hrvatske književne baštine ili pisaca, znanstvenika (Dubrovačka književnost, Bošković). Kriterijima izvan književnosti pokušava se vrednovati hrvatska književnost. Na televiziji i u tiskovinama govori se i piše nedopustivo loše i pogrešno, politički diskurs je nedopustiv, politički govor od vrha države do zastupnika u Saboru, predstavnika stranaka sve do Sveučilišta i ulice srozao se do dna, mediji i umjetnost banaliziraju stvarnost (ne osvane dan bez ljepotica na naslovnica, „pametovanja influencerica“ na prvim stranicama tiskovina – preplavljuju nas vijesti o njihovim čizmicama, haljinama, frizurama, egzotičnim mjestima na kojima se odmaraju, luksuznim stanovima i kućama). U filmovima se zlonamjerno i krivo prikazuje nedavna prošlost (branitelji), u televizijskim sapunicama se izmišlja život, a ne pokazuje se prava stvarnost, njegova umjetnička snažna slika i korektiv. Beskrupulozni mediji podređeni su profitu i služe anesteziranju puka, podupiru se opsjene hedonizma, anarhične slobode, pokreti poput LGBT, anarholiberalnih ideja (Soros, Istanbulska konvencija). Nasiljem se nameću nova pravila, relativiziraju moralni zakoni i biološke datosti (rodna ideologija). Lijevi promiču novomarksizam (sorealistički slet na otvaranju Europske prijestolnicu kulture u Rijeci, crvena zvijezda na riječkom neboderu, veličanje Tita), ismijavaju rodoljublje. Razara se obitelj, brak, dovodi u pitanje trenutak začeca života i dopušta njegov prekid. Potiče se „kultura smrti“, ne života. Podupiru se rubni oblici zabave, šund, dopušta se opscenost, psovka na filmu, u kazalištu.

U hrvatskom kazalištu (o tom nešto više znam) izgubile su se vrijednosti, promijenio aksiom koji određuje da su najbitniji glumac i publika, osjećaj pa onda tekst/autor, i razlikovanje dobra i zla. U hrvatskom kazalištu uspješno je izveden „marš kroz kulturne institucije“ (najavljen knjigom Vjerana Zuppe o dr. Branku Gavelli koja je označila rušenje temelja posebnosti hrvatskog kazališta, i praksom Mani Gotovac, Dubravke Vrgoč, Ivica Buljana i Olivera Frljića). Danas naše kazalište, utopljeno u europsku, dekadentnu struju, teži atrakciji i vizualnom, izgubilo je riječ i snažnu misao/osjećaj izražene govorom. Akademija za kazalište i film hiperproducira glumce, opada kazališni zanat i znanje, na scenu prodire virtualno i tehnologija (računala, video), sve postaje izvedbena umjetnost, snižavaju se vrijednosti, izjednačavaju profesija i amaterizam. Mali je broj izvornih domaćih kazališnih tekstova, a i u njima autori obilaze teme običnog, ljudskog života (gradskog, seoskog, „umiranje naroda“, iseljavanje, pustoš u Slavoniji, tuga napuštene zemlje, razočaranje branitelja, moralno posrnuće, pitanja vjernika u sve više „sekularnoj“ Hrvatskoj). Nemamo takvih kazališnih drama, nema filmova koji govore na jednostavan, topao, ali uzbudljiv način o običnom životu ljudi u Hrvatskoj danas, početkom dvadeset i prvog stoljeća.

To nije kultura koja odražava moje vrijednosti i moralne norme već je nasilje nad zdravim razumom i cjelovitim osjećajem kulture, to je nametanje novih pravila, moralnih zakona i bioloških datosti (rodna ideologija) i ja im se protivim. Navest ću tek nekoliko primjera hrvatske nekulture danas, uglavnom iz kazališta koje, rekoh, bolje poznajem.

Je li to hrvatska kultura kad se gotovo tajno, ilegalno, marom nekolicine, u Pakracu otkriva poprsje glumačkom velikanu, intelektualcu, hrvatskom branitelju Svenu Lasti? Učinjeno je to bez potpore Ministarstva kulture, Udruge glumaca? Sve je ostalo (organizacija i financiranje) na entuzijazmu pojedinaca i kulturno-prosvjetnom društvu iz Pakraca? Je li Sven Lasta neodvojiv dio hrvatske kulture ili potpada pod kulturu šutnje i zaborava?

Je li kulturno odbijati pomoć ili bar porazgovarati sa sjajnim hrvatskim prevoditeljem i redateljem, vremenšnim i već slabijeg zdravlja, gospodinom Vladimirom Gerićem? Pitanje ide Ministarstvu kulture i medija.

Je li kulturno i za hrvatsku kulturu vrijedno zaboraviti glumačkog velikana Vanju Dracha i na godišnjicu smrti ne donijeti mu na grob stručak cvijeća? A koliko je još takvih zaboravljenih i prešućenih velikana na čijim ramenima stoje današnji glumci i glumice, današnje kazalište.

Je li kulturno (demokratski, pravedno, pošteno i umjetnički opravdano) niz književnika, arbitrarno nazvanih desnima, prešućivati, zaobilaziti na natječajima, ne vrednovati ih, novčano poticati?

Sigurno postoji još mnogo primjera (ne)kulturnog odnosa države, društva, udruga i pojedinaca prema umjetnicima, ali i prema običnim ljudima u svakodnevnom životu poput ponašanja u vožnji ili pak odnosu mladih prema starijima u tramvaju, na ulici, omalovažavanju starijih uopće, djece, trudnica, njihovim socijalnim pravima, pravu na dostojanstven život. Nekulturno je, i jučer i danas i sutra, zaboravljati postignuća i uspjehe starijih ljudi, ne pružiti im pomoć i pokazati da nisu zaboravljeni. Nekulturno je i nedemokratski u slobodnoj Hrvatskoj dijeliti umjetnike na lijeve i desne, i ovim drugima to uzimati kao minus i mjeru kojom se mjeri njihovo umjetničko stvaranje.

Takvom se kulturom ne štitimo niti oplemenjujemo, ne poštujemo niti gajimo vrijednosti i norme koje su se u hrvatskoj povijesti pokazale vrijednim življenja i žrtvovanja. Hrvatska kultura još uvijek je duboko onečišćena socijalizmom/komunizmom i posrnućima lijeve liberalne kulture. Hrvatskom društvu potrebna je moralna preobrazba – i pokojni predsjednik Franjo Tuđman ju je nekoliko puta

spominjao – kako bi hrvatski narod zaživio na svoj autentičan način – u skladu s nasljeđem judeokršćanske kulture, svojom tradicijom, vrijednostima, običajima, čvrstim moralnim sustavom, s punom svijesti o pravom karakteru umjetnosti, u punoj slobodi.

Hrvoje Hitrec: Kultura je neprirodna

Kultura je sve ono što je učinio čovjek, ono što nije postojalo u prirodi. Znači, sve što je neprirodno nazivamo kulturom. Čovjek je svoj cultus sustavno nametao planetu, isprva u oblicima koji su bili bezazleni i neškodljivi, a zatim je „razvitkom“ čovječanstva čudovišno dvonogo stvorenje postalo totalnim gospodarom zemlje, vode i zraka, koristeći prirodu za svoje sebične svrhe, razarajući ju do dana kada je shvatio što čini, ali bilo je kasno. Svaku etapu na tom samoubilačkom putu ljudi su nazivali imenima naroda ili carstava koji su bili „napredniji“ od ostalih i silom ili milom uključivali zaostale u svoj kulturni krug, to jest u svoj zamišljaj više civilizacijske razine.

Kultura i civilizacija nisu suznačnice u potpunosti, ali se u velikom dijelu preklapaju, s tim da su kulturtregeri u svim stoljećima bili najpodliji pomoćni odredi „civiliziranih“ imperijalizama, onih koji su brže svladali nove tehnike (tehnologije) ili koristeći po njih povoljne okolnosti grabili tuđe teritorije, bacali ljude u ropstvo, ismijali i iskorijenili njihove dotadanje običaje, pisane i nepisane zakone, uveli dvojbena etička pravila, a na kraju i estetička, čime prelazimo na polje umjetnosti.

Sa svim se tim ljepotama susrećemo i danas. Pojam „kultura“ koji se odnosi na sva područja života, ili bi se trebao odnositi, na neobičan je način postao sinonimom za umjetnost, za umjetnosti, što je terminološka zabluda. Umjetnik je biće koje ne podnosi kanone kulture u kojoj stvara iako im štošta duguje, ali kada

otplati dug onda odlazi svojim putem. Još više ne podnosi kada mu se izvana, izvan njegove domovine, službenim ili neslužbenim ali očitim „dekretima“ propisuje put kojim treba krenuti njegovo umjetničko stvaralaštvo, kako pri izboru tema tako i sukladnosti s tzv. globalnim trendovima koji nisu nego švercanje ovih ili onih imperijalizama i novokomponiranih stereotipa, u čemu je monstruoza politička korektnost jedna od jačih poluga. Umjetnici koji se opiru, koji su zadržali nacionalni osjećaj i temu bivaju izbrisani.

Da bi se rečene tendencije provele u praksi, odavno je instalirana kasta „radnika u kulturi“, hipertrofirana u komunizmu kao pričuva totalitarnoga sustava, a nastavila živjeti i u demokraciji, kakva god bila, u našem slučaju u samostalnoj Hrvatskoj. Na jednoga umjetnika dolazi barem deset ako ne i više „djelatnika u kulturi“ koji su utaboreni od ministarstva pa sve do lokalnih razina, do raznih u pravilu lijevosvjetonazornih udruga koje su produljena ruka spomenutih anacionalnih imperijalizama. Da bi se nahranila ta masa beamtera i rečene svakovrsne klateži, treba odvajati znatan novac koji bi se, da je sreće, uputio prema umjetnicima, olakšao život mnogima jer samo iznimni ili iznimno sretni mogu preživljavati u ovo turobno doba.

Pritom se kulturni beamteri i zabavljaju. Da ne opisujem sve njihove perverzije, spomenut ću samo najnoviju oko „bodovanja“ objavljenih knjiga, smišljotine do sada neviđene, za koju pisci moraju skupiti desetke i desetke podataka, što je nalik šetnji od šaltera do šaltera, a cijela priča nije nego birokratska lakrdija, s tim da nakon svih silnih bodovanja i ubadanja na kraju o knjizi koja će dobiti petnaest tisuća kuna odlučuje – ministrica. Ili nedavna storija o potpori književnicima, kada je „odlučivalo“ povjerenstvo iz jednoga (lijevog) književnog društva, pa napakostilo drugom i njegovim članovima. Novac podijeljen sitneži, šrotu i kiču, s nekim iznimkama.

Jezik, koji je srž nacionalnog i kulturnog identiteta, kao da ne spada u djelokrug kulture. Nisam vidio, ili nisam zapazio, da je Ministarstvo kulture išta kazalo o srbijanskoj svinjariji u svezi s izmišljenim bunjevačkim „jezikom“. Ali je zato šutke (za sada?) dopustilo da rodna kuća Bunjevca (i Srijemca i Zagrepčanina) Matoša ode na bubanj. Također, već klasična srbijanska krađa hrvatske književne baštine, posebno dubrovačke, ne izaziva veću ili nikakvu reakciju, a trebala bi.

Glede „niskoga stilskog registra“ kako je obzirno stilizirao autor ove ankete u svezi s čašćenjima na liniji Milanović – Plenković – Jandroković, podsjećam na Arsenovu pjesmu i stih „Mi smo vaši zabavljači...“ Namjerno nisam napisao predsjednik – premijer – predsjednik Sabora. Položaji su to za neke ljude višega registra.

Javor Novak: Sve je manje kisika kulturi u Hrvatskoj

I bi prije svega: „U IME OTCA I SINA I SVETAGO DUHA AZ OPAT DRŽIHA...“ jezik, hrvatski jezik. Zaludu je ono komunističko: opet novojezik, ustaški, samo da bi se razlikovali... A stalno ga se zagađuje anglizmima i srbizmima. Jezik tobože nije znanost – ne graditi ga samostalno. Ta jugo-plijesan pokušava nam podmetati i u povijesti... Jer mitovi vode naprijed, poznato je. A ne razvoj.

Na gornje pitanje pomalo je mučno sumirati. Politika je ogadila velik komad, vidimo po ministrima kulture. Vode ju ljudi bez formata. Devastirana je podkriterijima i birokratizirana prosječnicima. Opravdano je da s takvim uredom neki umjetnici uopće ne žele surađivati.

Ni čuti za ministricu.

Razne egzibicije (nazovi umjetnost) danas gutaju proračun, a njih se nekada, logično, zvalo marginalnima. Proglasiti artističkim sve još neviđeno, znači dobiti ekscese najvidljivije u tzv. hrvatskome filmu i u tzv. teatru. Kojekakvi frustrirani tipovi oglašavani su umjetnicima jer je valjda za taj važan poziv dovoljno šokirati i skandalizirati. Ma nek nam žive kuloari.

Vlada i opća minorizacija kulture. Djela koja ostaju, koja su dio identiteta naroda, prenaporna su rasprostranjeno neobrazovanima. Mediji su lako otpilili sve kritičare, logikom: suvislo zamijeniti nesuvislim: „stejd“, farma, Big Brother... Kad ste u špici dnevnika začuli riječ umjetnost? Jer, za kulturu je sporedni kolosijek, neznanje je isplativo širiti. Najkupac je onaj bez kriterija i svijesti, a afirmiranim ljudima najteže je upravljati. Ako se (s)maknu, uvjetno, svjetionici kulture, može se ubaciti svaki „sadržaj“. Tako svjedočimo stalnim ogađujućima, iz Srbije. Mediji su trajnice istopili u deponije vremena. Širitelji su interesa, a ne informiranja ili znanja.

Nismo u vremenu pada kriterija vrijednosti već u dobu njihova izostanka. Preplavio nas je i vulgarizam tijela. Topi se i sama svijest o značenju kulture. Pogotovo ako odvojimo snobove koji slabo razumiju, ali znaju da moraju biti viđeni na određenu mjestu/vremenu. Životno nije pokazati novu haljinu ili odijelo na koncertu... ne, logika „gledaj me“ odavno se preselila u poslovne krugove. A taj svijet ima svoje para-značajeve. Ne treba im kultura da bi se okupljali. Ona im znači biti s ljudima s kojima ne žele biti. Sve je manje kisika kulturi u Hrvatskoj.

Još diše ona komunjarska prijetnja druga - druga: „Bacit ću te u kulturu!“ U tom mrzlu sazviježđu nema ni Matoša ni spomena kuće mu. Delegitimirani su, srećom ne i ugušeni i Šegedinovi dani u Korčuli i još loših primjera ima... No, zato imamo Muzej prekinutih veza... neka nam ga, u vremenu u kojem smo prekinuli mnoge bitne sponne između nacionalne uljudbe i identitetske duhovnosti.

Đuro Vidmarović: Živimo u žestokom sučeljavanju kulture sa silama nekulture

Pojam kultura jedan je od najčešće upotrebljivanih u intelektualnoj komunikaciji svijeta. Međutim, to je ujedno i pojam čiji se sadržaj tumači na bezbroj različitih načina, a čim neki pojam ne možemo precizno odrediti on nam nije od velike koristi. Hrvati kao stari europski narod imaju tu sreću da su se kulturno uključili u zapadnu, odnosno judeo-kršćansku kulturnu hemisferu. Želim naglasiti, kako bi se izbjegli mogući nesporazumi, da razlikujem pojmove kultura i civilizacija, ma koliko se ponekad približavali ili čak prožimali. Civilizacija spada u domenu, uvjetno rečeno tehnologije, dok je kultura poglavito stvar duhovne nadgradnje. Upravo po tome što ima duhovnost, čovjek ima i potrebu za kulturnim izražavanjem. Bog ga je stvorio na svoju „sliku i priliku“ između ostaloga i kao biće kulture, što znači misaono biće, biće dobrote, biće ljubavi, biće napretka, biće bogobožnosti, biće koje teži savršenstvu i sjedinjenju s Apsolutom. To što je sve ovo ideal koji ne prožima cijeli ljudski rod ne umanjuje suštinu kulture. Da bismo bolje razumjeli problem, moramo koristiti i alternativni pojam nekultura, tada problem postaje razvidniji. Isto tako moramo prihvatiti činjenicu da se danas, ali tako je bilo i u prošlosti, nekultura, odnosno oni koji su pobornici nekulture, nastoji prikazati kao kultura, a oni kao pobornici kulture. Do krajnjih granica problem je doveden praktičnom, teoretskom i zakonodavnom afirmacijom tzv. kulture smrti, kao vrhunca nekulture.

Kultura jednog naroda određuje njegovu samobitnost, njegovo postojanje na ovom planetu kao etničkog kolektiviteta. Pri tome nije bitno je li taj etnos postigao razinu Aristotela ili Michelangela ili se zadržao na svojim plesovima, maskama i tabuima. Bitna je duhovnost koju projiciramo u sferu umjetničkog izražavanja.

Naš narod svoji identitet gradi na povijesnoj memoriji povijesne kulture. Naša književnost teško je zamisliva bez Bašćanske ploče, naša glazba bez srednjovjekovnih crkvenih napjeva, naše skulpture bez naše srednjovjekovne plastike, naša arhitektura bez naših srednjovjekovnih crkava i samostana, konačno naša pismenost nezamisliva je bez naših pisama, poglavito glagoljice kao znaka nacionalnog određenja.

Kultura je predmet sporenja, ali i ratova. Otkad postoji povijest pobjednici su uništavali kulturne tekovine pobijeđenih. Egipatski faraoni su uništili skoro cijelo nasljeđe faraona Aknatona i faraonke Hatšepsut, od prvog židovskog hrama nije sačuvan ni kamen na kamenu itd. Hitler je uništavao sve što je smatrao u kulturi neprispodobivim njegovoj ideologiji. To je činio i Staljin. Podsjećam na čuvene snimke koje prikazuju rušenje katedrale u Moskvi i spaljivanje ikona i cjelokupnog neprocjenjivog kulturnog blaga. Nažalost, ideologije, ali i ideologije u ime vjere vrlo često su pridonosile razaranju kulture umjesto njezinu obogaćivanju. Npr. muslimanski ekstremisti u Afganistanu su topovima uništavali kulturno nasljeđe iz vremena budizma, a u svojoj paradržavi - „Islamska država“ -

uništili su sve što nije islamsko.

I mi Hrvati prolazili smo kroz borbu za vlastitu kulturu kojoj su prijetile sile uništavanja. Ne bez razloga i u Domovinskom ratu do temelja su srušene brojne rimokatoličke crkve, svetišta, pa i groblja. Zbog toga je borba za nacionalnu kulturu dio borbe za afirmaciju svekolike kulture ljudskog roda. Kultura je planetarna, ali kao i svaki cvijet raste u svome podneblju. Nemojmo se zavaravati da i mi danas ne živimo u žestokom sučeljavanju kulture sa silama nekulture u svim sferama kulturnoga stvaralaštva. Hoće li pobijediti filozofija nekulture kao izraz sotonističke vizije svijeta, teško je zamisliti, jer bi to značilo napuštanje onoga što je Bog stvorio.

Nevenka Nekić: Surogat milosrđa je tolerancija koja je dovela kulturu u kaos

Riječ kultura potječe od latinske riječi cultus (colere) što znači obrađivati zemlju, štovati, častiti u religijskom smislu boga, služiti bogu ili božanstvu, a u prenesenom značenju obožavati, izvanredno štovati neku osobu ili predmet. U širokom smislu, prema Bratoljubu Klaiću i Velikom rječniku stranih riječi, kultura je sve ono što je stvorilo ljudsko društvo i što postoji po tjelesnom i umnom radu ljudi, za razliku od prirodnih pojava. Prema tome se razlikuje materijalna kultura, duhovna kultura, nacionalna kultura. Dakako, s nizom mnoštveno pojedinačnih razdjelnica u podvrstama. Ipak, ovdje se već može govoriti i o civilizaciji, a o granicama kulture i civilizacije postoje prijepori.

Mi smo djeca ideala dvadesetoga stoljeća, a ti su ideali imali korijene u prethodnim stoljećima. Neki od ideala kobnoga dvadesetoga stoljeća bili su mračni nanosi prethodnih: komunizam, nacizam, fašizam, liberalizam. Tome se danas dodao razulareni globalizam i čarobna slika koju čovjek gradi o sebi. Scijentizam je polako potiskivao religiozni pogled na život i ideal kojem bismo trebali težiti.

Danas veliki dio tzv. razvijenoga Zapadnoga svijeta živi nezakonito ne samo od propalih izama, nego i od slasti konzumacije nekada zabranjenih egzistencija, iako razum ukazuje da je to suludo. Za fanaticima apsolutne slobode u svemu, slijede znanstvenici puni patosa scijentističke egzaktnosti. Očaravajuća slika smisla života postala je sreća i mladost kao uzor kojem treba težiti u životu. Čovjek je na vrhuncu svih vrhunaca – postao je sam sebi svrhom. Čovjek na Božjem mjestu uzdiže se već nekoliko stotina godina, on je kraj i kralj utopije o kojoj je drsko i hrabro, mračno i zloslutno pisao F. Nietzsche.

Kultura je najbolji dokaz kako se postigla apsolutna sloboda, jer humanost joj je teret, vjera u Boga primitivizam, predrasuda, rudiment starih vremena koji je obvezivao da se čovjek bar formalno ponaša i djeluje s poštovanjem prema

društvu. Sada se više ne mora sramiti bijesa žderanja, pohote i bestidnosti, zavisti i zlobe, laži i ubojstva. Ostvarilo se prorokovano biće, oslobodilo kanona koji su proizlazili iz Deset zapovijedi Božjih, a duša se morala sakriti jer ju znanost ne priznaje, a ideologije još manje. Samo slijepi i nedoumni ne vide kako se cijeli narodi kotrljaju s planine na koju su se tisućama godina uspinjali stubama Božjih uputa.

Taj pad oslobodio je strašne snage mračnih demonskih atributa što vuku čovjeka u bezdane zla koje više za racionalni svijet ne postoji: pornografija, pobačaj, eutanazija, pervertitstvo, homoseksualnost, laž kao koristan atribut života, krađa kao normalan i bestidan egzistencijalni dodatak, dijete čiju nevinost gasimo već polaskom u škole, obitelj koju gazimo i zamjenjujemo surogatima.

Ponajviše se silna oronulost kulture osjeća u umjetnosti. U minulim tisućljećima umjetnost je harmonizirala i poučavala, tješila i težila apsolutu ljepote i kanonu dotične kulturološke sredine; povremeno bi homo ludens nalazio u njoj odih od mučnoga života, kao što je nalazio smisao života težeći Bogu i podižući pogled prema nebu dok je hodočastio zemaljskim putevima. Ta je drevna umjetnost bila orfička, ponirala u nevidljivi svijet duha i duše, onirički svijet, kojega čovjek sluti i kojemu u skladnosti teži. Upravo se u apsolutnoj slobodi takozvanog umjetničkog izraza, koja danas buja, ostvaruje na Zapadu surogat umjetnosti, suprotiv klasičnoj, čiji suton i smrt globalistički zloduh promiče, a mali zlodusi bastardi šire, pa se sva češće čuje: vratimo se u Egipat da se nasitimo mesa.

Glazba i poezija, slikarstvo i roman, arhitektura, jezik – sve je to puno važnije nego znanost, nego državna vlast, nego materijalni svijet i fizički doseg čovjeka. Samo umjetnost unutar kulture ima transcendentalnu pogonsku silu. Religija je nadmašuje i potiče na stvaranje. Najveća djela, najljepša djela, najdublja duhovna djela stvorena su za Boga. Veliki umjetnici poput Bacha, Rembranta, Shakespearea, Beethovena, Mozarta, Dostojevskog, Dantea, Cervantesa i mnogih drugih znali su odakle potječe njihov talent. Europa se pretvorila u EU, ali nema na novčanici, koja je jedina čvrsto povezuje, ni jednoga umjetnika - isprazne žvrljotine popunjavaju papir. Od svega je ostao Sancho Panza i zdjela vruće janjetine koju poslužuje sisata gostioničarka.

Moderna kultura u području umjetnosti nije ništa drugo do apoteoza vrtloga gadnih umova koji zazivaju mračne sile. U povijesti se akteri takvih nastojanja zovu bastardi i podzemljari, osrednje ili nikakve vrijednosti. Slave izopačenost, duševne propasti, besramne žudnje i ružnoću. Da, ružnoća je stala na prijestolje ljepote. Na mjesto milosrđa i sućuti, stala je ravnodušnost. Na mjesto divljenja -prezir. Surogat milosrđa je tolerancija koja je dovela kulturu u kaos, a taj je počeo onom revolucijom što je podigla golu bludnicu na

oltar Notre Dame u Parizu i na koncu dopustila da se crkva i spali.

Oni koji su danas slavni stvaratelji u bilo kojoj umjetnosti, kojima su otvorena gotovo sva vrata, oni ne vole čovjeka, oni mrze onaj najbolji dio čovjeka: bogobojaznost, radost i strast za čestitim životom, pravednost, istinitost, poniznost, ljubav prema najbližemu i dar poštovanja prema svemu stvorenomu, ljubav prema bratu Suncu, jednom riječi veličanstvenu dušu i duh koji je Michelangelo oslikao u Sikstini - Bog dodiruje Adama i daje mu dušu i kreativnu snagu.

Ako se netko pojavi i ponudi dobro i lijepo, misao jednoga Homera, Fidije, ili Isusa, biva ismijan, ponižen, odbačen. Zar možete zamisliti što bi se dogodilo Gospodinu da se pojavi pred kulturno osviještenim Zapadnjacima? Njegovo bi izlaganje u UN proglasili neukusnom dosadom, otrcanim brbljanjem, sladunjavim i odurnim namislima, i to u najboljem slučaju. Možda bi ga pritvorili u umobolnicu, možda ubili. Ne više na Križu, sada smo kulturniji i imamo metak.

Na koncu i jedno pitanje: koliko bi ulaznica preostalo kada bi se na maksimirskom stadionu organizirala gladijatorska borba do smrti?

Tomislav Šovagović: Sfera afera

Što je nama kultura danas? Pitanje je svezremensko. „Danas“ nikako da prođe. U medijskom diskursu kultura je prirepak, nužno zlo, uz časne iznimke specijaliziranih novina, časopisa i emisija. Kultura je vidljiva mahom u sferi afera, svađanja oko raspodjele proračunskoga kolača. To nije čak ni jagoda na vrhu rastuće dužničke torte RH. Nisu ni mladenci od marcipana. Nekad 0,6 posto, sada jedan posto, svejedno, eno ih na podu, politička „dječica“ šutaju se s njima u svadbenoj, ovaj saborskoj dvorani. Raslojeno je hrvatsko društvo, podijeljeno na „naše“ i „vaše“, u kulturnim politikama bolno vidljivo kao ogledalce veće, šire slike. Velepošast korone dokraja je razotkrila nebitnost kulture u dominirajućoj struji. Mediji djeluju slično književnim nakladnicima, zanima ih isključivo zbroj prodanih primjeraka, klikova, pregledavanja (zamornoga) materijala. Pregalaštvo pojedinaca i institucija zanimljivo je većini uredništava tek u spomenutom vrtlogu sukoba, drame, neriješenih imovinskih ili međuljudskih odnosa.

Političarima su, pak, hrvatski (kulturni) velikani, samim tim i kultura uopće, samo obljetnička riječ, ime i prezime između dva domjenka, dva presvlačenja sakoa. Eto, pet stoljeća nakon objavljivanja „Judite“, velike riječi, ali nema je više u lektiri. Marko Marulić je i u eshatonu stavljen na čekanje, kao i za života u prvih dvadeset godina 16. stoljeća. Moćna je riječ, da, kada ne robuje vremenu.

Kulturne institucije u prigodama „love“ obećanje, čestitku, svjesne da propušteni trenutak „pomoći“ rađa stare godine novoga nečinjenja. Rodna kuća Antuna Gustava Matoša opominje istovjetnim primjerom, kao da je višedesetljetna nedovršenost pravnoga spora u općem interesu, umjesto da se za pokojnoga Gustla i Tovarnik dovrši prostor trajnoga sjećanja. Ne, nema vajde od političkih obećanja, njihovo (ne)djelovanje pokreće i održava na vlasti stalnost neriješenoga, podgrijavanje neokončanoga. Svatko u svojemu „šoru“ smišlja strategije za financijskim opstankom, dobivanjem poticaja, nagrada, opravdavanjem postojanja. Glođu se razjedinjeni tabori, čvrsti u svojoj nepribližavajućoj namjeri, šteteći najčešće samima sebi. Znaju li to?

Problem su i pognute glave, sluganski mentalitet, izostanak „vlastitoga ja“ u eri krda (procijepljenoga ili neprocijepljenoga, pitanje je sad), zavist nad tuđim uspjehom, ma kako ideološki i svjetonazorski bio udaljen od zamišljenoga, idealnoga, nestvarnoga. Negdje se putem dogodio i društveni rasjed, je li izostankom lustracije, propuštanjem dužne pozornosti da nekadašnji komesari ne odlučuju i danas o „ljudskim pravima“ nakon desetljeća njihova zatiranja (ah, ta autocenzura), je li uslijed informatičke revolucije koja golu stražnjicu smatra „suvremenom umjetnošću“, a novu knjigu, predstavu i album usputnim proizvodom koji nema boju i miris novca – teško je odgovoriti. Čovjek bi najradije opsovao od nemoći, ali ostaje dovoljno pristojan da ne postane kao drugi, kao prevladavajući destruktivni trend, koji nema sluha za afirmativno, poticajno, pročišćujuće.

Lako se, doduše, suobličiti sa svakodnevicom „prosječnoga čovjeka“, udubljenoga u egzistencijalne muke, nametnuta pripitomljavanja redovitoga platiše sve skupljih računa. Područje kulture ona je stavka koju mnoge obitelji najlakše odrežu, jer ispada luksuzom, iako u čakulama svi rado potegnu omiljene umjetničke osobnosti, one koje su im pomagale graditi i vlastitu. Estradizacija politike i oktroiranje vatre podjela, s četverogodišnjim rokom trajanja (dok manjina ponovno ne izabere svježiju krv tobožnje većine) donijela je sumrak kulture, no nije jedini krivac glasovitoj hrvatskoj šutnji. Slijeganje ramenima u Hrvatskoj je izraženija radnja od zijevanja i kašljanja, s vječnom nadom o floskuli boljega sutra. Jasno, svaka promjena dolazi od nutarnjega okidača, svjesnosti da svojim postupkom mogu pružiti primjer kako vrijedi ustrajati, uzviknuti da se ne loptaju mrtvim Matošem, ne oduzimaju živi jezični identitet Hrvatima u Vojvodini, prestanu prisvajati tuđe (u Matici srpskoj) i da se ugasi televizor kada djeca komunista krenu popovati sinovima slobode. Što je nama kultura danas? Ništa. Dok ne (k)riknem(o).

Marito Mihovil Letica: Ljevičarsko „marširanje kroz institucije“ ostavlja mutež i pustoš

Počeo bih pripomenom da nisam sklon govoriti o kulturi u „širemu“ i „užem“ smislu, nego držim da je valja poimati u punome i pravome smislu. Uputno je podsjetiti da kultura obuhvaća sve po čemu se čovjek razlikuje od životinje: kultura je čovjekova oplemenjena i nadiđena „natura“, njegova „kultivirana natura“. Iz rečenoga jasno

proishodi da su znanost i tehnika, industrija i ekonomija, politika i vojna doktrina i još mnogo toga drugog – također sastavnice kulture. Aristotelovo određenje čovjeka kao „društvene životinje“ odnosno „političke životinje“ („zoon politikón“) ne govori kako politika u čovjekovu životu treba biti najvažnija, sveprožimajuća i svemu nadređena – nego sugerira da čovjek ima politiku upravo zato što je biće kulture, a ne (samo) biće nature ili prirode (politika bi trebala biti bijeg iz Plaut-Hobbesova prirodnog stanja „homo homini lupus“).

Kultura u službi politike

Politizacija kulture posljednjih se godina i desetljeća umnogome očituje kroz suvremenu umjetnost (a prečesto je riječ o takozvanoj umjetnosti i samozvanim umjetnicima). S time su povezane pojave koje se u analitičkoj filozofiji umjetnosti anglosaksonske provenijencije običavaju naznačivati „glavnim paradigmama“

suvremene umjetnosti, a to su „re-politizacija umjetnosti“, „re-estetizacija svijeta i čovjekova života“ te „vizualni ili slikovni obrat“. Možemo vidjeti pojave da se banalnosti i deformacije, često i estetika ružnoga, proglašuju umjetničkim djelima – a istodobno se događa da istinska i svezremljeno vrijedna umjetnička djela dolaze na udar herostratske „kulture otkazivanja“ („cancel culture“). Moguće je na brojnim primjerima vidjeti kako se pristup umjetnosti od negdanjega divljenja i blage zavisti „Ah, divno bi bilo da ja umijem napraviti ovo djelo“ prometnuo u banaliziranje i svojevrsni prezir: „To bi baš svatko mogao napraviti“.

Prisjetimo se programa „Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture“. Ne želim reći da tamo nije bilo prave kulture i vrijednih umjetničkih manifestacija; scenskih, glazbenih, likovnih i drugih. Bilo ih je, i to je dobro i pohvalno. Ali su se u prvi plan nametnule scene koje najzornije svjedoče o festivalizaciji kulture, pače i njezinoj karnevalizaciji.

I više od toga: bijaše to ideologizirana banalizacija kulture, stavljanje kulture u službu lijevo-liberalnoga političkog aktivizma, „avangardnoga“ i „progresivnoga“ marša (paleo)komunističkog i (neo)jugoslavenskog. Mogle su se vidjeti zastave propale SFRJ i nakon toga nakaradnost nejasna naziva „Spomenik crvenoj Rijeci – samoobrambeni spomenik“, golema i nezgrapna armiranobetonska zvijezda petokraka na vrhu nebodera, zaštićenoga spomenika kulture sagrađenoga u središtu Rijeke 1942. prema projektu talijanskoga modernista Umberta Nordija. Treba opetovano reći i neumorno ponavljati da je u ime crvene petokrake u 20. stoljeću poslano u smrt oko 100 milijuna ljudi diljem svijeta (nalogodavci bijahu Mao Ce-tung, Staljin, Pol Pot, Tito i drugi). K tome se u Rijeci moglo čuti krivotvorenje Zajčeve opere „Nikola Šubić Zrinski“ (u Hrvatskome narodnom kazalištu Ivana pl. Zajca), također i parodiranje himne „Lijepa naša domovino“ (u sklopu navodno „spektakularne izvedbe ‘Opere industriale’“, zapravo sumanute buke i psihodeličnoga krevljenja). Jesu li time autentično i dostojno prikazani kulturni život i kulturnopovijesna baština grada Rijeke i zemlje Hrvatske? Ljevičarsko „marširanje kroz institucije“ ostavlja mutež i pustoš.

Htio bih jasno reći da nisam protivnik suvremenih i inovativnih tendencija u umjetnosti – upravo suprotno: cijenim atonalnu glazbu, zdušni sam poklonik apstraktnoga kinetičkog slikarstva i moderne arhitekture kubističkih oblika, čistih ploha i ravnih krovova. Držim ih – koliko god se to činilo kontradiktornim – dijelom tradicije, a ne njezinom negacijom. Uvjeren sam da mnoga zastranjenja i nevolje proizlaze iz pogrešnoga razumijevanja riječi „tradicionalno“ i „avangardno“.

Avangarda, tradicija i tradicionalizam

Tradicija je usmjerena prema budućnosti, a ne prema proteklime vremenima. Iako je vrijednosno ukorijenjena u plodnome humusu prošlosti, ona se razgranava i ozelenjuje u suvremenosti, u neprekinutom rastu i razvoju – od sadašnjosti prema budućnosti. U suprotnome bi tradicija zamrla, prestala biti, a mrtva tradicija zapravo nije tradicija. Prečesto se neutemeljeno i posve pogrešno poistovjećuju pojmovi „tradicija“ i „tradicionalizam“. Iako se mnogima čine sličnoznačnima – oni su krajnje suprotstavljeni. Poput života i smrti. Bivajući retrogradnim svjetonazorom i opasnom ideologijom, tradicionalizam se iskazuje radikalno suprotstavljenim rastu i razvoju, mijenama, hodu u budućnost. Tradicija je svojevrsni život – tradicionalizam umiranje i smrt. U tome je smislu Jaroslav Pelikan, povjesničar kršćanstva sa Sveučilišta Yale, godine 1989. izrekao aforizam osobite izražajnosti: „Tradicija je živuća vjera mrtvih – tradicionalizam je mrtva vjera živih.“

A što je s avangardom i avangardnom umjetnošću? U odgovoru na to pitanje bit će nam od pomoći etimologija. Riječ „avangarda“

dohodi iz vojnoga nazivlja: u francuskome jeziku „avant-garde“ znači 'prethodnica, predstraža' i odnosi se na elitne postrojbe koje idu ispred glavnine vlastite vojske. Ali te prethodnice imaju smisla samo u odnosu na mnogoljudno zaleđe, glavninu vojske u korist koje su isprednjačile. A bogato i stoljećima izgrađivano zaleđe u odnosu na koje umjetnička avangarda iskoračuje jest tradicija. Metaforičke slike kulture u zapadnoj civilizaciji, pa time i u Hrvatskoj, jesu oštri napadi samozvane avangarde na glavninu vlastite vojske, iz koje su avangardni vojnici potekli i od koje su se odvojili sa zadaćom da joj pripreve put.

Takozvana „kultura otkazivanja“ jest otvorena paljba po zapadnjačkoj kulturi, zapravo samouništenje. Potrebno se stalno spominjati konstitutivnih korijena Europe a time i cijele zapadnjačke kulture, uključujući, razumije se, i Sjedinjene Američke Države. Dotični konstitutivni korijeni, duhovni izvori i nosivi civilizacijski stupovi jesu grčka filozofija, rimsko pravo i judejsko-kršćanska vjerska tradicija. Posrijedi je općeprihvaćena teza koju je dodatno razradio i to većma istaknuo francuski pjesnik i esejist Paul Valéry u predavanju održanom u Zürichu 1922. godine. Danas, stoljeće nakon toga, iskazuje se još više aktualnom i potrebnom.

Pogubna antikultura otkazivanja

Na udaru „kulture otkazivanja“ u SAD-u našao se, među ostalima, i Meštrovićev spomenik „Indijanci“ odnosno „Kopljanik“ i „Strijelac“ u Chicagu. Tamošnji totalitarni fanatici tobožnje „političke korektnosti“ raspravljaju o potencijalnome uklanjanju „Indijanaca“ zbog njihova, kako kažu, „romantiziranoga i reduciranoga prikaza“, premda je američke starosjedioce Ivan Meštrović prikazao ne samo afirmativno nego ih je u posve određenome smislu i pogledu glorificirao. Vidimo da se u suvremenoj umjetnosti, u kojekakvim instalacijama i performansima, veliča kao vrijedna umjetnost onō što bi gotovo svatko mogao napraviti – a nastoji se ukloniti umjetničko djelo koje osim Ivana Meštrovića, u svjetskim razmjerima jednoga od najvećih kipara 20. stoljeća, jedva da bi ikoji drugi umjetnik mogao napraviti, odjelotvoriti. Svjedočimo pogubnoj antikulturi otkazivanja i brisanja.

Nadalje, hoće li primjerice zbog Aristotelovih omalovažavačkih stajališta o ženama i njegova podržavanja robovlasništva zabraniti djela toga znamenitog i veleumnog filozofa? Uz Aristotela i najveću većinu drugih filozofa i pisaca iz toga doba jer su gotovo mahom, uz iznimku nekih stoičkih mislilaca, izričito ili neizričito prihvaćali robovlasnički sustav? Hoće li se na krilima „političke korektnosti“ zabraniti čitanje Biblije i hoće li se – Bože mi oprostite – uklanjati spomenici i kipovi Isusa Krista Spasitelja zato što među njegovim apostolima ne bijaše ni jedne žene? A svetopisamski zsvjedočene istine da je Isus držao Mariju i Martu pravim prijateljicama i da je žene smatrao jednakovrijednima te da nitko u povijesti nije ni približno kao Isukrst učinio za ženska prava i slobode – borcima „kulture otkazivanja“ u njihovim „pravovjernim“ prosudbama ne će značiti gotovo ništa.

Takvi ratnici „političke korektnosti“ i teroristi „kulture otkazivanja“ upadaju u kobne anakronizme – povijest svijeta i kulture gledaju kroz ovodobnu i pomodnu, ideološki izbrušenu i aktivistički obojanu optiku. To su dalekosežno opasne budalaštine i lakrdije zaodjevene u ruho navodno demokratske, progresivne kulture.

Zaključno bih rekao da onī koji se smatraju progresivcima i perjanicama avangarde pokušavaju ubiti „glavninu vojske“ iz koje su potekli i koja ih drži, odnosno vlastitu kulturu i tradiciju. Takvu će avangardu pravi neprijatelj zateći bez mogućnosti odstupnice, na čistini i vjetrometini. Dogodit će im se zarobljavanje i/ili pogubljenje. Upravo mi se višeznačne odnosno semantički metaforične riječi „zarobljenost“ i „pogubljenost“ doimaju prikladnima za izražavanje stanja i perspektivâ suvremene nasilno nametane (anti)kulture u Hrvatskoj i zapadnome svijetu.

(hkv)